DOI: 10.32844/2222-5374-2020-104-2.38
УДК: 346.3

Мамченко Ю. А.,
здобувач ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія
управління персоналом»

ЯКІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ЯК ІСТОТНА УМОВА ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ

Актуальність статті полягає в тому, що однією з умов договору, яка характеризує предмет купівлі-продажу з точки зору придатності його до використання за цільовим призначенням, є умова щодо якості продукції. Якість продукції – це сукупність властивостей і характеристик, які відображають рівень новизни, надійність, довговічність, економічність продукції (товарів) і зумовлюють її здатність задовольнити відповідно до свого призначення потреби споживачів. Якість речей, що продаються, повинна відповідати стандарту, технічним регламентам або зразкам, встановленим для речей такого роду. Вимоги до певних видів товарів встановлюються нормативними актами зі стандартизації: національними стандартами України, галузевими стандартами, технічними регламентами тощо. З метою запобігання реалізації продукції, небезпечної для життя, здоров'я та майна громадян і навколишнього середовища, сприяння споживачеві у компетентному виборі продукції проводиться обов'язкова (щодо окремих видів товарів) або добровільна сертифікація. Якщо у договорі відсутні умови про якість проданої речі, то вона за якістю повинна відповідати вимогам, що звичайно пред'являються, тобто бути придатною для звичайного використання за своїм призначенням або для цілей, передбачених договором. Наголошено, що визначення якості товару за стандартом припускає, що якість товару, що поставляється, точно відповідає визначеному стандарту – документу, розробленого на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги, дотримання яких є необов'язковим. Стандарт може містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи послуги. Зроблено висновок, що різниця між гарантійним строком і строком придатності полягає в тому, що якщо зі спливом гарантійного терміну товар може не втратити своїх властивостей і може використовуватися в майбутньому впродовж

невизначеного часу, то зі спливом терміну придатності товар, як правило, втрачає свої властивості, що робить неможливим його використання за призначенням. Окрім того, при виявленні в товарі недоліків у період дії гарантійного терміну можливе їх усунення шляхом ремонту, однак, як правило, неможливе виправлення недоліків, які виявилися у товарах після спливу терміну придатності.

Ключові слова: договір, товар, нормативно-правовий акт, гарантійний термін, покупець.

Актуальність теми. Однією з умов договору, яка характеризує предмет купівлі-продажу з точки зору придатності його до використання за цільовим призначенням, є умова щодо якості продукції.

Якість продукції – це сукупність властивостей і характеристик, які відображають рівень новизни, надійність, довговічність, економічність продукції (товарів) і зумовлюють її здатність задовольнити відповідно до свого призначення потреби споживачів.

Якість речей, що продаються, повинна відповідати стандарту, технічним регламентам або зразкам, встановленим для речей такого роду. Вимоги до певних видів товарів встановлюються нормативними актами зі стандартизації: національними стандартами України, галузевими стандартами, технічними регламентами тощо. З метою запобігання реалізації продукції, небезпечної для життя, здоров'я та майна громадян і навколишнього середовища, сприяння споживачеві у компетентному виборі продукції проводиться обов'язкова (щодо окремих видів товарів) або добровільна сертифікація.

Якщо у договорі відсутні умови про якість проданої речі, то вона за якістю повинна відповідати вимогам, що звичайно пред'являються, тобто бути придатною для звичайного використання за своїм призначенням або для цілей, передбачених договором.

Визначити якість товару в договорі – означає встановити якісну характеристику товару, тобто сукупність властивостей, що визначають придатність товару для використання його по призначенню відповідно до потреб покупця. Вибір способу визначення якості залежить від характеру товару, від практики ділового обороту, від волі сторін та інших умов.

Визначення якості товару за стандартом припускає, що якість товару, що поставляється, точно відповідає визначеному стандарту – документу, розробленого на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги, дотримання яких є необов'язковим. Стандарт може містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи послуги (п. 8 ст. 1 Закону України «Про стандартизацію») [1].

Виклад основного матеріалу. Стандарти розробляються різними урядовими організаціями (так звані національні стандарти, наприклад: ДСТУ, DIN – німецький промисловий стандарт), спілками підприємців, науково-технічними асоціаціями та інститутами, страховими компаніями

й ін. Застосування стандартів полегшує встановлення в контрактах якості товарів із загальними родовими ознаками й уніфікованої продукції; у договорі досить послатися на номер і дату стандарту і вказати організацію, яка його розробила. В 1987 р. Міжнародною організацією із стандартизації ISO були розроблені і впроваджені міжнародні стандарти серії 9000, доповнені в подальшому стандартами серії 10000, які сконцентрували досвід управління якістю, нагромаджений в різних країнах, і в багатьох із них були запроваджені як національні.

На думку М.І. Шаповала, жодне суспільство не може існувати без технічного законодавства та нормативних документів, які регламентують правила, процеси, методи виготовлення та контролю продукції, а також гарантують безпеку життя, здоров'я і майна людей та навколишнього середовища. Стандартизація якраз і є тією діяльністю, яка виконує ці функції, яка є запорукою самої високої якості продукції, що може бути досягнута на даному історичному етапі. Завдяки стандартизації суспільство має можливість свідомо керувати своєю економічною і технічною політикою, домагаючись випуску виробів високої якості [2, с. 5].

Підприємства не завжди дотримуються норм технічного законодавства, вимог державних стандартів, ветеринарно-санітарних правил стосовно якості їх виробництва. У зв'язку з цим прийняті Закон України "Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів" [3] Закон України "Про технічні регламенти та оцінку відповідності" [4], видані численні постанови Кабінету Міністрів України, підзаконні акти міністерств та відомств, розроблені нові стандарти України.

Якщо на даний товар відсутні стандарти, а також через особливі умови виробництва й експлуатації товару, для встановлення спеціальних вимог до його якості застосовуються технічні регламенти. Вони містять докладні технічні властивості товару, опис матеріалів, із яких він повинний виготовлятися, правила і методи перевірки й іспитів. По технічним регламентам звичайно визначають якість товарів, що виконуються на основі індивідуальних замовлень, унікального устаткування, складного промислового устаткування й апаратури. Технічні регламенти на машини й устаткування можуть бути представлені або самим замовником під час підписання контракту купівлі-продажу, або розроблені фірмою-постачальником і підтверджені замовником. Технічні регламенти приводяться або в самому тексті контракту, або в додатку до нього.

Якість товару також може бути визначена в договорі у специфікації. Це додаток до договору, який містить звичайно, необхідні технічні параметри, що характеризують предмет договору. Специфікації складаються в основному, але не виключно, постачальниками, тому що характеризують індивідуальний товар, але можуть складатися й замовниками товарів робіт і послуг. У договорі необхідно вказати організацію, що склала специфікацію, і надати основні показники цієї специфікації. В самому договорі, в цьому випадку роблять таке застереження: "Постачальник зобов'язується поставити Покупцю товар в кількості і асортименті, передбачених сторонами в погодженій специфікації № 1 (Додаток 1), яка є невід'ємною частиною даного договору".

Спосіб визначення якості товару за зразком розповсюджений в основному в торгівлі споживчими товарами, а також деякими видами машин і устаткування індивідуального виготовлення, і найчастіше використовується при укладенні договорів на виставках і ярмарках, за каталогами, фотокартками.

Зразком слід вважати еталон якості товару, який наділений усіма тими характеристиками, що і товар, який є предметом договору. Якщо між зразком та переданим товаром будуть мати місце відмінності, то товар вважатиметься таким, що не відповідає умовам договору. Варто звернути увагу на те, що покупець може сам вимагати, щоб товар відрізнявся за окремими характеристиками (колір, розмір, технічне вирішення) від зразка.

Продавець надає покупцю кілька зразків продукції, покупець випробує їх властивості і, якщо вони його задовольняють, замовляє партію товару. При визначенні якості за зразком обумовлюються терміни і місце відбору і зберігання зразків (проб), порядок їхньої експертизи (аналізу), призначення організацій, які проводять експертизу, розподіл виникаючих у зв'язку з цим витрат. Часто остання умова міститься в розділі договору про приймання товару, перевірку його якості, вказуються умови, за якими товар може відхилятися за якістю від зразка, а також терміни збереження сторонами зразків (наприклад, протягом якогось терміну з дати надходження останньої партії товару).

Звичайно прийнято відбирати три зразки: один екземпляр зберігається в покупця, інший – у продавця, третій – у якої-небудь нейтральної організації (наприклад, торговельної палати), зазначеної у договорі [5, с. 122]. Умови якості товару слід погоджувати з іншими умовами договору, наприклад, про ціну. Так, по результатах аналізу якості зразків поставлених сировинних товарів (концентрат руди і т.п.) включають в договір умови про можливі знижки або надбавки до ціни в залежності від результатів аналізу отриманого покупцем товару.

Спосіб визначення якості товарів “за описом” використовується для визначення якості товарів, з індивідуальними ознаками, наприклад, фруктів. У контракті докладно описуються усі властивості товару.

За попереднім оглядом звичайно продаються товари на аукціонах і зі складів. У договорі цей спосіб позначається словами “оглянуто-схвалено”. Покупцю надається право оглянути всю партію товару у встановлений термін. Продавець повинний гарантувати якість товару таким, яким його оглянув і схвалив покупець, і продавець фактично не відповідає за якість поставленого товару, якщо тільки в ньому не було схованих недоліків, які покупець при огляді товару установити не міг і про які йому не було повідомлено до здійснення угоди.

Визначення якості за змістом окремих речовин у товарі – цей спосіб визначення якості припускає встановлення в контракті у відсотках мінімально припустимого вмісту корисних речовин і максимально припустимого вмісту небажаних елементів чи домішок.

Визначення якості по виходу готового продукту – при цьому способі в контракті встановлюється кількість (у відсотках до загальної маси чи в абсолютних величинах) кінцевого продукту, що повинний бути отриманий

із сировини (наприклад, цукру-рафінаду з цукру-сирцю, пряжі з вовни, олії з насіння).

Визначення якості по натурній вазі – цим способом визначають якість зернових. Натурна вага – це вага одного гектолітра (одиниця об'єму) зерна. Натурна вага відображає фізичні властивості зерна (форма, розмір зерна, наповненість, питома вага), а також дає уявлення про вихід борошна й крупи з нього. Показники натурної ваги звичайно застосовуються в сполученні з іншими показниками (наприклад, зміст сторонніх домішок у зерні).

Спосіб "гель-кель" – цей спосіб застосовується, зокрема, при продажі врожаю зернових, цитрусових "на пні" (ще не знятого), коли продавець не несе відповідальності за якість товару, що поставляється, і означає постачання товару "яким він є". Покупець зобов'язаний прийняти товар незалежно від його якості, якщо він відповідає найменуванню (виду, сорту), зазначеному в договорі, і позбавлений права подавати рекламацию. Цей спосіб застосовується також при морському перевезенні вантажів, коли продавець не несе відповідальності за погіршення якості товару в дорозі.

Крім цих основних способів визначення якості можуть використовуватися і деякі інші способи, наприклад, показники розмірів окремих частин товару (каменів вугілля, насіння, крупинок солі), фарбування товару (бавовни, цукру, каучуку), запаху та інші. Якість товару в контракті часто визначається застосуванням двох чи декількох перерахованих вище способів. Якщо в контракті не зазначено спосіб визначення якості, звичайно вважається, що якість товару, що поставляється, повинна відповідати середній якості, яка є в країні продавця чи в країні походження товару, звичайним для даного виду товару [6, с. 123].

До спеціальних методів визначення якості продукції відносяться:

1) вимірювальний метод визначення якості продукції, який припускає встановлення показників якості продукції, здійснюване на основі технічних засобів вимірювань;

2) реєстраційний метод визначення якості продукції - припускає встановлення показників якості продукції на основі спостереження і підрахунку числа певних подій, предметів або витрат;

3) розрахунковий метод визначення якості продукції. Його суть зводиться до визначення якості продукції на основі використання теоретичних і (або) емпіричних залежностей показників якості продукції від її параметрів. Розрахунковий метод служить для визначення значень маси виробу, показників його продуктивності, потужності, міцності і др.;

4) органолептичний метод визначення якості продукції - є визначення якості продукції за допомогою аналізу сприйнять органів чуття. При такому методі органи чуття людини дозволяють йому отримувати інформацію у вигляді певних відчуттів. Значення показників якості виводять шляхом аналізу отриманих відчуттів на основі наявного досвіду. Показники якості, визначувані органолептичним методом, виражаються зазвичай в балах [7];

5) експертний метод визначення якості продукції - полягає у визначенні якості продукції на основі рішення, що приймається експертами;

6) соціологічний метод визначення якості продукції - здійснюється за допомогою збору і аналізу думок її фактичних або можливих спо-

живачів. Збір думок фактичних або можливих споживачів продукції здійснюють усним способом, опитом або за допомогою розповсюдження анкет, запитальників, шляхом проведення конференцій, нарад, виставок, дегустацій і тому подібне.

Отже, для захисту свого права на якість від можливих порушень у майбутньому варто дуже уважно ставитися до умов договору, який укладається. Звичайно, не закріплення умови про якість товару, роботи чи послуги, не позбавляє вас права звертатися за його захистом, проте це значно полегшує робота при обґрунтуванні неналежності товарів, робіт чи послуг.

В законодавстві встановлено загальні вимоги, щодо якості продукції, проте умови договору можуть закріплювати підвищені вимоги. Залежно від особливостей товару, роботи чи послуги, практики ділового обороту чи волі сторін умова питання про якість визначається різним чином.

З метою уникнення порушень прав споживача на товар, який продавець передає або зобов'язаний передати покупцю, він має відповідати вимогам щодо його якості в момент його передання, якщо інший момент визначення відповідності товару цим вимогам не встановлено договором купівлі-продажу. Тобто товари, які продавець зобов'язаний передати покупцю, мають відповідати умовам договору купівлі-продажу або певним обов'язковим вимогам у момент їх передавання (або в інший момент, визначений договором), і в межах розумного строку мають бути придатними для мети, з якою товари такого роду звичайно використовувалися.

Варто звернути увагу також на судову практику. Покупець позивався до суду про відшкодування сплаченої суми за вказаний товар, а також сплати на відшкодування моральної шкоди. Щодо відшкодування суми годинника, то усі інстанції одноголосно ухвалили рішення про задоволення позовних вимог саме в цій частині позову. Що ж стосується відшкодування моральної шкоди, то Верховний Суд України вказав на те, що такий вид шкоди не може бути компенсований через те, що такий товар не несе жодної загрози життю та здоров'ю покупця, а тому й не підлягає задоволенню [8].

Схожий приклад Верховний Суд України демонструє в рішенні з приводу мобільних телефонів. Покупець придбав телефон з явними недоліками. Позов ґрунтувався на проханні: як повернути сплачену грошову суму, так і на проханні відшкодувати завдану моральну шкоду. Рішення суду касаційної інстанції ідентичне відповідно до попередньої ситуації. В частині повернення коштів позов задоволений у всіх трьох інстанціях, а з приводу моральної шкоди, то Верховний Суд України наголошує однозначно, що такий вид шкоди не може бути відшкодований відповідно до законодавства про захист прав споживача [9].

Щодо питання забезпечення належної якості, надійності, довговічності продукції, призначеної для тривалого користування або зберігання, важливе місце належить гарантійним строкам.

Так, законодавством передбачається, що строк, протягом якого продавець гарантує якість товару (гарантійний строк), може бути встановлений договором або законом.

Гарантійний строк – строк, протягом якого виробник (продавець, виконавець або будь-яка третя особа) бере на себе зобов'язання про здійснення безоплатного ремонту або заміни відповідної продукції у зв'язку з введенням її в обіг. Це гарантія продавця про те, що протягом певного проміжку часу проданий товар відповідатиме певним вимогам, зазначеним у договорі чи законодавстві. При цьому гарантійний строк починає спливати з моменту передання товару покупцеві, якщо інше не встановлено договором купівлі-продажу.

Гарантійний строк на комплектуючі вироби не може бути менший, ніж гарантійний строк на основний виріб, якщо інше не передбачено нормативно-правовими актами, нормативними документами чи договором, і починає спливати одночасно з ним. Законодавством також визначено перелік сезонних товарів.

Гарантійний строк (термін) придатності – строк (термін), протягом якого у разі додержання відповідних умов зберігання та/або експлуатації чи споживання продукції її якісні показники і показники безпеки повинні відповідати вимогам нормативно-правових актів, нормативних документів та умовам договору. Тобто строком придатності вважається строк, зі впливом якого товар вважається непридатним для використання за призначенням. Для медикаментів, харчових продуктів, виробів побутової хімії, парфумерно-косметичних, інших товарів, споживчі властивості яких можуть з часом погіршуватися і становити небезпеку для життя, здоров'я, майна споживачів і навколишнього природного середовища, встановлюється строк придатності, який зазначається на етикетках, упаковці або в інших документах, що додаються до неї при продажу, і який вважається гарантійним строком.

Строк придатності товару визначається періодом часу, який обчислюється з дня його виготовлення (який також повинен зазначатись на етикетці або в інших документах) і протягом якого товар є придатним для використання, або терміном (датою), до настання якого товар є придатним для використання.

З інформацією щодо гарантійного строку товару покупець може ознайомитися в паспорті на продукцію або на етикетці чи в будь-якому іншому документі, що додається до продукції.

Відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону України "Про захист прав споживачів" [10] термін придатності встановлюється для лікарських засобів, харчових продуктів, виробів побутової хімії, парфумерно-косметичних та інших товарів, споживчі властивості яких можуть з часом погіршуватися і становити небезпеку для життя, здоров'я, майна і навколишнього середовища, який зазначається на етикетках, упаковці або в інших документах, що додаються до них при продажу, і який вважається гарантійним терміном. На відміну від гарантійного терміну, термін придатності обчислюється від дати виготовлення (а не від дати продажу), яка також має бути вказана на етикетці або в інших документах і визначається або часом, протягом якого товар є придатним для використання, або датою, до настання якої товар є придатним для використання.

Згідно зі ст.1 Закону України "Про безпечність та якість харчової

продукції” строком придатності визначається проміжок часу, визначений виробником харчового продукту, протягом якого, у разі додержання відповідних умов зберігання, транспортування, харчовий продукт зберігає відповідність обов’язковим параметрам безпечності та мінімальним специфікаціям якості [11].

Різниця між гарантійним строком і строком придатності полягає в тому, що якщо зі впливом гарантійного терміну товар може не втратити своїх властивостей і може використовуватися в майбутньому впродовж невизначеного часу, то зі впливом терміну придатності товар, як правило, втрачає свої властивості, що робить неможливим його використання за призначенням.

Окрім того, при виявленні в товарі недоліків у період дії гарантійного терміну можливе їх усунення шляхом ремонту, однак, як правило, неможливе виправлення недоліків, які виявилися у товарах після спливу терміну придатності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про стандартизацію: Закон України від 17 травня 2001 р. // Відомості Верховної Ради. 2001. № 31. Ст. 145.
2. Шаповал М.І. Основи стандартизації, управління якістю і сертифікації. К.: Європейський університет, 2002.
3. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради. 1998. № 19. Ст. 98.
4. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15 січня 2015 р. Відомості Верховної Ради. 2015. № 14. Ст. 96.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / [О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова, В. Луць]; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2006. Т.2. 1087 с.
6. Підприємницьке право: Практикум: Навчальний посібник / [Л.В. Ніколаєва, О.В. Старцев, П.М. Пальчук, Л.В. Бакалінська]; за заг. ред. Л.В. Ніколаєва / Київський нац. торговельно-економічний університет. К.: Істина, 2002. 200 с.
7. Методичні рекомендації щодо забезпечення якості та безпеки товарів і послуг підприємств ресторанного господарства: Наказ Міністерства економіки України від 22 липня 2008. - Бізнес - Бухгалтерія. Право. Налоги. Консультації. 2008. № 32. Ст. 22-24.
8. Рішення колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 24 грудня 2008 р. [Матеріали справи №6-6450св08] // Архів Верховного Суду України за 2008 р.
9. Рішення колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 14 січня 2009 р. [Матеріали справи №14198св08] // Архів Верховного Суду України за 2009 р.
10. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. // Відомості Верховної Ради. 1991. № 30. Ст. 379.
11. Про безпечність та якість харчової продукції: Закон України від 23 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради. 1997. № 771/97-ВР

Yu. Mamchenko

PRODUCT QUALITY AS AN ESSENTIAL CONDITION ECONOMIC SUPPLY CONTRACT

The relevance of the article is that one of the conditions of the contract, which characterizes the subject of sale in terms of its suitability for use for its intended purpose, is the condition of product quality. Product quality is a set of properties and characteristics that reflect the level of novelty, reliability, durability, efficiency of products (goods) and determine its ability to meet the needs of consumers in accordance with its purpose. The quality of the items sold must comply with the standard, technical regulations or samples established for items of this kind. Requirements for certain types of goods are set by regulations on standardization: national standards of Ukraine, industry standards, technical regulations, etc. In order to prevent the sale of products dangerous to life, health and property of citizens and the environment, to assist the consumer in the competent choice of products is mandatory (for certain types of goods) or voluntary certification. If the contract does not contain conditions on the quality of the sold item, then it must meet the quality requirements that are usually imposed, ie be suitable for normal use for its intended purpose or for the purposes specified in the contract. It is emphasized that the definition of the quality of goods according to the standard assumes that the quality of the delivered goods exactly corresponds to the defined standard - a document developed by consensus and approved by an authorized body that establishes rules, instructions or characteristics or its results, including optional products, processes or services. A standard may contain requirements for terminology, labels, packaging, labeling, or labeling that apply to a particular product, process, or service. It is concluded that the difference between the warranty period and expiration date is that if with the expiration of the warranty period the product may not lose its properties and can be used in the future indefinitely, then with the expiration date the product usually loses its properties, which makes it impossible to use it for its intended purpose. In addition, if defects are found in the goods during the warranty period, they can be eliminated by repair, however, as a rule, it is impossible to correct the defects that appeared in the goods after the expiration date.

Keywords: contract, goods, normative legal act, warranty period, buyer.